

Katastrofår för Stor låsbräken?

Tomas Ljung

Att två nya lokaler för stor låsbräken, *Botrychium virginianum*, skulle uppdagas i år är en sensation som borde skaka om även den mest blaserade botaniker i ett Dalarna som de senaste åren sannerligen inte känt av någon raritetstorka. Landskapet hyser nu sex förekomster av denna sagoväxt, att jämföra med den enda lokal som var känd 1988, då hotartsprojektet startade (Vattnäs i Mora).

Förekomsten vid Igeltjärnsberget nära Borlänge upptäcktes i juni, då delar av DABS styrelse utförde en informell provinventering, för att utvärdera Upplands flora-projektets metodik. På det kalkpåverkade hygget längs stigen upp mot kalkbrottet snokade vi igenom den bitvis snåriga ungsbogen. Intill ett delvis sönderkört gammalt bäckdråg upptäcktes i botten av spår och gropar många småplantor av stor låsbräken bland *piprör*, *vispstarr*, *hårstarr* och *trådfräken*. Ett par ex var lite större, med hopkrullade sporsamlingar. Det blev fina artlistor från den provinventeringen, särskilt som vi hittade *ängsgentiana* i en backe intill!

Då Sören Nyström senare på sommaren återvände för att kolla upp förekomsten, genomströvade han förgäves området. Alla plantorna var försvunna. Marken var också, tack vare torkan, alldeles uttorkad.

Tomas Husing vid skogsvårdsstyrelsen gjorde det andra fyndet för året av arten. I en örtrik granskog på fuktig, kalkhaltig mark nära Gessberg vid Ulfshyttan upptäckte han, likaledes i juni, ett ungt exemplar av stor låsbräken. Vid ett återbesök i slutet av juli fanns inte en tillstymmelse till storlås kvar, möjligen kunde rådjuren ha slukat dem.

Troligare är väl att den solstekta sommaren ligger bakom de märkliga försvinnandena. Tack vare den snörika vintern och den svala försommaren kunde arten utvecklas normalt, men när sedan värmen kom men regnet uteblev, torkade väl de finflikiga och ömtåliga bladen samman och förstördes. Liknande fall har rapporterats för andra *Botrychium*-arter. Släktet tycks som helhet vara mycket känsligt för torka, fr a under de tidiga utvecklingsstadierna. Att merparten av bladskivorna vid Igeltjärnsberget var så små och sterila, bör tyda på att arten här är relativt nyetablerad. Eftersom stor låsbräken verkar vara en ungsogsstrateg (se Ståhl 1990), kan en eller några moderplantor ha överlevt skogsfasen, för att "blomma upp" efter avverkningen och åter sprida sina sporer efter kanske 70 års skuggliv.

Låt oss bara hoppas att kommande säsonger blir något mer gynnsamma för denna vår praktfullaste kärlekryptogam!

Referenser: Ståhl, P.1990: Stor låsbräken - en ungsogsstrateg. SBT 84:23.